

Fikir Hayatı

Şiir San'atı

Yazan:

H. Vehbi Eralp

«Şiir Sanatı» hakkında pek eksik bir fikir vermektan ileri geçemeyen bu yazıyı bitirirken, Tanpınar'ın şiirin mahiyetini anlatan aşağıdaki satırlarını okuyuculara sunmaktan kendimi alamadım:

«Yalnız şiirdir ki, yazıldığı lisanda malıdır. O lisanda okunmak şartıyla güzelliklerine sahiptir, vardır. Çünkü şiir dilin özüdür, konusudur, lezzetidir, musiki kabiliyetidir. Yahut bunlardan doğan hususi bir şeklidir. Hepsinin birden doğurduğu hususi ve canlı şekil ki, hattâ aynı dilde bile başka bir suretle tekrar edildi mi, kendisi olmaktan çıkar.. Çünkü mısra dediğimiz şey, deniz köpüğü gibi, göğün maviliği gibi, kendi hazinelerinde seyredildikçe mevcut olan şeydir. Deniz köpüğünü dalgaların ucundan toplamaya kalınız, avucunuzda birkaç damla tuzlu su kalır. Fakat dalgaların üstünde, o çalkantıların mucizesi, tacı ve süsü oldukça size Afrodit'i düşündürür, su perilerinin çıplak oyunlarını hatırlatır, kâinatımızı bir yığın hayalle doldurur. Evet, ne göklerin maviliği, ne denizin köpüğü yakalanamaz; fakat oldukları yerde aşk mabudesini doğururlar.

«Şiir yazıldığı dilin içindedir. Tercüme ile sevilen şair hemen hemen yoktur. Yahut şiiri için değil, düşüncesi için sevilir. Meğer ki, çok büyük bir istidat'ın, bir nevi dehşetinin eline geçsin. Hayyam'ın İngilizce'de Fitz Gerald'ı, Türkçe'de Yahya Kemal'i bulması gibi mes'ud bir tesadüf olsun. Fakat bu cins tercümelere de tercüme demek pek kabil olmaz. Verlaine, Mallarmé'nin, Almanca'ya Stephan George tarafından, Valéry'nin gene aynı dile Rilke tarafından yapılan tercümeleri cinsinden eserler, Renesans devrinde şahsi eser addedilirdi. Böyle az çok eşit dehşetlerin birbirini bulması bir tarafa bırakılırsa, bir şiirin kendi şekli dışına nakli imkânsızdır. Meğer ki, şiir gittikten sonra elde kalanı, yani his küllerini, hayâl islerini ve düşünce benzerlerini, kısaca Valéry'nin tâbirile, bayram ve şehriâyin artıklarını sevelim.

«Şiir, hikâyedeki Melâmî dervişine benzer. Ateşe atılınca derviş sırt olur, yalnız tacı ile hırkası kalır.» (10 - 11).

medim. Bu yazıda, «Şiir Sanatı»nın ele aldığı bütün meselelerden bahsetmeye imkân yok; aşağıdaki satırlarda sadece esas saydığım noktalar üzerinde durmaya çalışacağım.

Asırlar boyunca insanlar şiir söyledikleri halde, şiirin ne olduğunu, özünün neden ibaret bulunduğunu görmemişlerdir: tıpkı Moliere'in «Kibarlık Budalası»ndaki M. Jourdain'in, felsefe hocasından ders alınca kadar, söylediği sözlerin nesir olduğunu bilmemesi gibi. Bu yüzden eski şairlerin eserlerinde, tam mânâsile şiir olan harikülâde mısraların yanında, hiç de şiir olmayan mısralar görülür. Şiirin özü, daha doğrusu «öz şiir» üzerinde bu son zamanlarda düşünülme başlamıştır. Bu yolda emek harcayanlar arasında, Edgard Poe, Mallarmé, Valéry, Brémond, Thierry Maluier'nin adları, ilk hâtıra gelenler arasındadır. Öz şiir cereyanının neticelerinden biri, gerçek şairleri az, fakat öz şiir söylemeye sevk etmiş olmasıdır.

Bizde bu hareketin başında Cahit Tanyol'un, güzel yazısında belirttiği gibi (31-33), şüphesiz Yahya Kemal vardır. Yahya Kemal yalnız Türkçe'nin değil, dünya edebiyatının en güzel örnekleri arasında sayılabilecek şiirlerle bu yolda canlı bir misal olmakla kalmamış, sözlerle, telkinlerle, konuşmalarla, bu çığırını açmıştır. Hattâ, bazı yakın dostları bunu bilirler, onun bu husustaki fikirlerini anlatması, Valéry ile Brémond arasındaki «öz şiir» münakaşasından öncedir. Ama ne yazık ki, dostlarıyla konuşurken düşüncelerini ve görüşlerini, feyizli bir tabiat kuvveti gibi cömertçe etrafına saçan üstad, bunları yazılı olarak bir araya toplamamıştır. Yaşar Nabi bir gün bana, bu kitaba Yahya Kemal'den bir parça alamadığına ne kadar üzüldüğünü söylemişti. Fakat bu noktada bir tesellimiz var: «Şiir Sanatı»nın her sayfasında, onun şiirlerle ve sözlerle getirdiği hava esmektedir; Ataç'ların, Yetkin'lerin, Tanpınar'ların bu parçalarını onlara yazdıran sebeplerden biri de olur. Hattâ daha ileri giderek diyebiliriz ki, bizde bir Yahya Kemal yetiştirmeydi, Yaşar Nabi belki de böyle bir eseri hazırlamayı düşünmeyecekti. Bize pek yakın olduğu için bütünlüğü ile kavrayamadığımız bu büyük insanın neler getirdiğini, gelecek nesiller daha iyi anlayacaklardır. *

Gerçek şiir anlayışını o kadar geçiktiren sebeplerin başında, onun da nesir gibi kendini sözle ifade eden bir san'at olması, şiirle nesrin, her ikisinin «edebiyat» adı altında toplanması ve bir tek san'at sayılması geliyor; öyle ki, öz şiir hareketinin en kuvvetli reaksiyonu, şiirin bu «nesirci» diyebileceğimiz görüşüne karşı olmuştur. Yine bu sebeplerdir ki, «şiir nesre çevrilemeyen sözdür» tanımı, menfi bir tarif olmasına, yani şiirin ne olduğunu değil, ne olmadığını söylemesine rağmen, şiire dair ileri sürülen tariflerin en iyilerinden biri sayılmaktadır.

Şiirle nesir aynı bir san'atte, «edebiyat» adı altında toplanınca, şiiri nesirden ayırmak için ilk hâtıra gelen şey, şiirin görünür vasıflarına başvurmak olacaktı; bu vasıflar, şiirin vezinli ve kafiyeli oluşudur. Buna bakarak şiirin «vezinli ve kafiyeli söz» olduğu sanıldı. Halbuki, böyle bir tarifin doğru olmasına şu iki sebepten imkân yoktu: Önce, her vezinli ve kafiyeli sözün şiir olamayacağı meydana idi. Nitekim eskiler de bu hakikati görmüşler, şiir olmayan mısralar için:

Nibayet ol kadar vardır ki, mevzun-u mukaffadır.

Demişlerdir. Zira nice vezinli ve kafiyeli sözler vardır ki, hiç de şiir değildir. Sonra, serbest nazımda gö-

rüldüğü gibi, vezni ve kafiyesi olmadığı halde, bâzı sözlerin pekâlâ şiir olabileceği de anlaşıldı. Böyle olunca şiirin özünü başka tarafta aramak icap etti. Bugün anlaşılmıştır ki, şiirin özü ne vezindedir, ne kafiyededir, belki de sözlerin belli şekillerde yanyana gelmesinden, Yahya Kemal'in tâbirile «istif»inden doğan âhenktedir.

Fakat bu âhenk musikide olduğu gibi seslerin, resimde olduğu gibi renklerin ve şekillerin birleşmesinden meydana gelen âhenk değil, sözlerin, yani mânalı seslerin sıralanmasından vücade gelmiş bir âhenktir. Öyle ki, şiiri «mânanın âhenk hâline gelmesi» diye tarif etmek kabil değildir. Vezin ve kafiye, olsa olsa, bu âhengi yaratmaya yarayan vasıtalarından biridir; fakat âhengin, kendisi, ne vezindir, ne kafiyedir. Âhenkli olan Arüz yahut Hece vezni değildir, bu kalıplara girmiş olan sözlerin istifidir. Nitekim aynı vezinden olan mısralardan bâzıları âhenkli, bâzıları âhenksiz olabilir. Dahası var: Aynı vezinden iki mısraın âhengi büsbütün başka olabilir.

Mahi muharrem oldu meserret harâmdır .

Misraile,

Sar tiftiken o şuhu dahî nâmin almadan.

Mısra, aynı vezinden oldukları halde, âhenk bakımından birbirlerine hiç benzemezler. Şiirin «âhenk hâline gelmiş mânâ» olması, onu nesirden ve musikiden ayırır ve ikisi arası ayrı bir san'at yapar. «Şiir mânâdan ibaret» diyenler, onu nesre ıca ederek ortadan kaldırmış olurlar, nasıl ki, «şiir âhenkten ibaret» diyenler, şiiri musiki içinde eriterek yok etmiş bulunurlar.

Şiir yalnız mânâ olsaydı, nesrin yanında şiire, şiir yalnız âhenk olsaydı, musiki yanında şiire ne lüzum vardı? Bunun içindir ki, Ataç: «Şiir mânâdadır diyenlerle de, sestedir diyenlerle de anlaşmam. Çünkü ikisi de doğrudur, ama ayrı ayrı doğru değil, bir araya gelince doğrudur. (72) diyor. Şekip Tunç da aynı hakikati şöyle ifade ediyor: «Şiiri musikiye ıca etmek isteyenler, şiirin mânâsı ile âhengi arasındaki münasebeti düşünmelidirler. Şiirin mânâsını hiç anlamadığımız halde onu gene âhenkli bulmak kabil değildir. Eğer böyle olsaydı hiç anlamadığımız dillerin şiirlerini de âhenkli bulmamız icabederdi.» (22).

Şiir sözlerin yanyana gelmesinden doğan âhenkte olduğu için, fikre değil söze bağlı san'attir, aslında söz san'atıdır; bunun için ne nesre çevrilebilir, ne başka bir dile. Eyyüboğlu bu hakikati şu misâlde gösteriyor: «İşte, meselâ, Türkçe'mizin en güzel mısralarından biri:

Ağır ağır inceksin bu merdivenlerden,

Basit bir emirden başka birşey olmayan mânâya dokunmadan kelimelerin yerlerini değiştirebiliriz..

Bu merdivenlerden ağır ağır inceksin.

Sihir bozuldu. Ortada artık bir posadan, boş bir esans şişesinden başka birşey yok. Artık bu şekilde dizilen kelimelerden şiir cereyanı geçmiyor. İşte öz şiir bu eksilen şey, bu mânadan zahmetsizce sıyrılıp kaçan «ruh»dur. Şairin yaptığı iş de herhangi bir kelime ve ses yığınına bu mevcudiyeti koymaktır.» (29-30)

Şiirin, sözün yalnız mânâsına değil, şekline de bağlı oluşu, onu sanatların en millisi, Tanpınar'ın tâbirile, «bir iç kale san'atı» hâline koyar. Nesirde cümlelerle düşündüğümüz halde, şair, bir âhenk ve mânâ terkihi olan mısralarla düşünür; şiir nesir olarak tasarlandıktan sonra vezin kalıbı içine sokulan söz değildir; Alain, Voltaire'in ve Chateaubriand'ın mısralarının bu yüzden şiir olmadıklarını söylüyor.

